

Tillegg til Handlingsplan mot villsvin 2020-2024

Forord

Handlingsplanen mot villsvin 2020-2024 ble utarbeidet i 2019 av Miljødirektoratet og Mattilsynet etter oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Arbeidet ble gjennomført i samarbeid med følgende organisasjoner og etater: Norges Bondelag, Norges Skogeierforbund, Norges jeger- og fiskerforbund, Norsvin, Veterinærinstituttet, Utmarksavdelingen for Akershus og Østfold, Østfold Fylkeskommune og Fylkesmannen i Viken.

I november 2023 fikk Mattilsynet og Miljødirektoratet et nytt oppdrag om å revidere Handlingsplanen mot villsvin. Bakgrunnen for behovet for revidert handlingsplan er at det i september 2023 ble påvist afrikansk svinepest på villsvin i Fagersta kommune i Sverige. Denne hendelsen førte til at regjeringen besluttet å ha mål om å utrydde villsvin i Norge. I oppdraget skal Mattilsynet og Miljødirektoratet foreslå tiltak og virkemidler, samt vurdere eventuelle regelverksendringer som er nødvendige for å nå det nye målet.

Mattilsynet har ansvar for beredskap og tiltak mot dyresykdommer som rammer alle dyreslag, inkludert ville dyr. Konsekvensene ved utbrudd av afrikansk svinepest i Norge vil få store samfunnsmessige konsekvenser for svineprodusenter og alle som bor og oppholder seg i aktuelt område. Å utrydde villsvin er et viktig forebyggende tiltak for å redusere risiko for sykdom.

Miljødirektoratet har ansvar for forvaltningen av villsvin som fremmed art, og for regelverk knyttet til villsvin som jaktbar art.

Trondheim og Oslo, 31. januar 2024

Ivar Myklebust, Miljødirektoratet

Avdelingsdirektør land- og friluftslivavdelingen

Inge Erlend Næsset, Mattilsynet

Direktør avdeling regelverk og kontroll

Sammendrag

Vi anbefaler at følgende tiltak som er iverksatt videreføres:

- Helseovervåking
- Godtgjørelse til jeger for innlevering av prøvesett fra villsvin
- Godtgjørelse til grunneier
- Godtgjørelse for melding om funn av døde villsvin
- Prosjekt grunneiersamarbeid

Vi anbefaler følgende nye tiltak:

- Bestandsovervåking er nødvendig for å kunne si noe om effekten av andre tiltak
- Bedre kunnskapsgrunnlag om populasjonsgenetikk og oversikt over hvor dyrene er
- Tilrettelegge for å kunne omsette kjøtt fra skutte villsvin, eventuelt endre regelverket
- Kommunikasjonskampanje

Mattilsynet anbefaler følgende nye tiltak for å redusere villsvinbestanden

- Mattilsynet anbefaler at det forberedes for statlig jakt i tillegg til vanlig jakt når bestanden er redusert vesentlig. Statlig jakt er et verktøy Miljødirektoratet ikke anbefaler å bruke i en generell reduksjon av villsvinbestanden.
- Mattilsynet anbefaler å utvikle en digital løsning slik at enhver kan registrere observasjoner av villsvin

Mattilsynet anbefaler følgende tiltak for å forbedre beredskapen mot afrikansk svinepest

- Pålegge produsenter med utegående svin å ha villsvinsikkert gjerde
- Innkjøp av mobilt destruksjonsanlegg

Mattilsynet anbefaler at følgende tiltak må utredes videre:

- Vurdere hvor det er mest hensiktsmessig å bygge gjerde mot Sverige for å hindre innvandring av villsvin til Norge
- Utrede muligheten av å sette ut kadaverkontainere
- Pålegge inngjerding av avfallsplasser
- Bruk av feller- dyrevelferd
- Bruk av hegn- dyrevelferd
- Villsvinsikre avfallsdunker og tømmerutiner

Innhold

Forord.....	1
Sammendrag	2
1. Innledning.....	4
2. Oppdatert kunnskapsgrunnlag.....	4
2.1 Utbredelsen av afrikansk svinepest.....	5
2.2 Påvisning av afrikansk svinepest i Sverige	5
2.3 Konsekvenser hvis vi får sykdommen i Norge	6
2.4 Helsetilstanden hos villsvin i Sverige og Norge	6
3. Gjennomførte tiltak i Handlingsplanen	7
3.1 Jakt på villsvin	7
3.1 Fôring og bruk av åte	7
3.2 Bruk av kunstig lys under jakt og ettersøk.....	7
3.3. Bruk av feller.....	7
4. Oppdaterte tiltak og virkemidler for å nå planens nye målsetning.....	8
4.1 Forbedret kunnskapsgrunnlag.....	8
4.1.1 Bestandsovervåking.....	8
4.1.2 Helseovervåking	11
4.2 Bestandsreduksjon og bestandsbegrensning	12
4.2.1 Ivaretagelse av dyrevelferd ved bestandsreduksjon	13
4.2.2 Effektiv jakt.....	14
4.2.3 Tiltak for å lette omsetning av villsvinkjøtt.....	17
4.2.4 Gjerder langs deler av grensen mot Sverige.....	18
4.3 Bilateralt samarbeid med Sverige.....	19
5. Tiltak for forebygging og bekjempelse av afrikansk svinepest	19
5.1 Anskaffelse av mobilt forbrenningsanlegg for viltkadavre	19
5.2 Hindre kontakt og smitteoverføring mellom villsvin og tamsvin.....	20
5.3 Sikring av avfallsplasser	21
5.4 Sikring og tømming av avfallsdunker.....	21
6. Kommunikasjon/informasjon/kursing.....	22
7. Anbefalte tiltak og virkemidler	22
8. Evaluering av tiltakene i oppdatert handlingsplan	22
9 Referanser	23

1. Innledning

Miljødirektoratet og Mattilsynet utarbeidet på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet Handlingsplan mot villsvin 2020 –2024. Mange av tiltakene som ble omtalt i handlingsplanen er gjennomført etter 2020.

I november 2023 kom Landbruk og matdepartementet med et supplerende tildelingsbrev. I dette brevet står blant annet følgende:

«Med bakgrunn i utbruddet av afrikansk svinepest på villsvin i Sverige 6. september 2023, har regjeringen besluttet et nytt mål om å utrydde villsvin i Norge. Det nye målet skal følges opp med økt innsats mot villsvin. Det er besluttet at Mattilsynet og Miljødirektoratet skal revidere handlingsplanen mot villsvin, herunder foreslå tiltak og virkemidler, samt vurdere eventuelle regelverksendringer som er nødvendige for å nå det nye målet.»

Bakgrunnen for oppdraget fra departementene er den alvorlige situasjonen i Europa med rask spredning av afrikansk svinepest til tamsvinbesetninger, der villsvin er en viktig vektor for spredningen. I et føre-var perspektiv er målet om å utrydde villsvin fra Norge viktig for å hindre at sykdommen afrikansk svinepest (ASP) kommer til Norge.

Med utgangspunkt i bestillingen fra departementene er hovedmålsettingen med revidering av handlingsplanen å komme fram til tiltak som kan bidra til at målet om å utrydde villsvin i Norge kan oppnås og opprettholdes over tid.

I tillegg til hovedmålsetningen er det også en viktig målsetning å hindre overføring av sykdom fra villsvin til tamsvin.

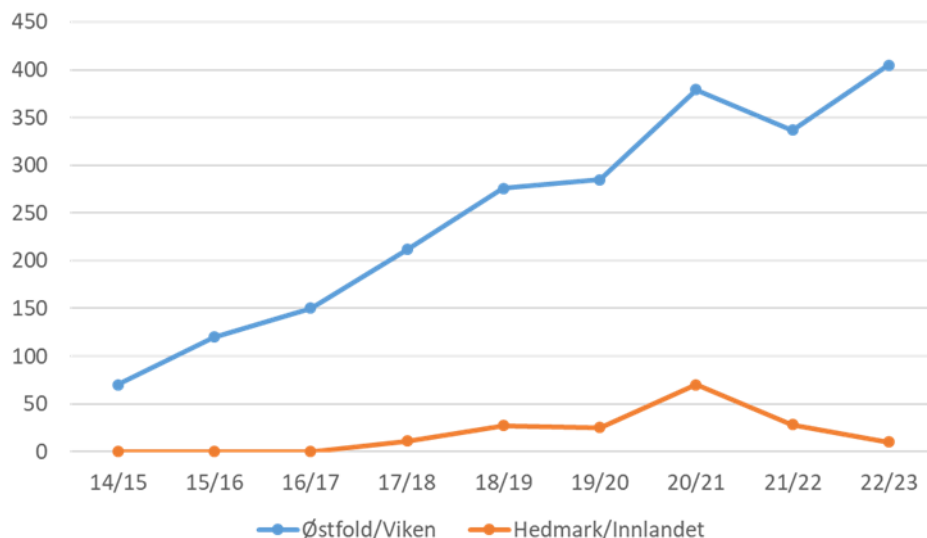
2. Oppdatert kunnskapsgrunnlag

Forekomsten av villsvin i Norge i dag er både et resultat av reproduksjon i Norge og innvandring fra den store bestanden i Sverige. Villsvinpopulasjonen i Sverige er tettest i den sørøstlige delen av landet, men det er i flere år registrert en spredning nordover og vestover inn mot grensene til Norge.

Det er ikke oppgitt noe nytt bestandsanslag for hvor mange villsvin vi har i Norge, men antall registrerte felte dyr har de siste årene vært i overkant av 400 individer. I 2021 ble tettheten av villsvin beregnet til å være 0,72 individer/km² (standardfeil: ± 0,38) i Halden og Aremark kommuner. Dette tilsvarer mellom 600 og 1000 villsvin i de to kommunene. I jaktåret 2021/2022 ble 79 % av alle felte villsvin skutt i disse to kommunene. Et grovt bestandsanslag basert på jaktstatistikk og viltkameraovervåking for Norge i 2024 vil være mellom 1000 og 2000 villsvin, men trolig under 1500 individer. Både jaktstatistikken og data fra SCANDCAM sitt nettverk av viltkamera gir et klart inntrykk av at villsvinbestanden i kjerneområdene i Aremark og Halden er stabil, men at det er en nedgang i Innlandet (Odden, J. m.fl 2022, Odden, J. m.fl 2023).

Villsvin er en fremmed art i Norge. Det må søkes om tillatelse til Miljødirektoratet om hold av villsvin. Hold av villsvin anbefales ikke, hverken av Miljødirektoratet eller Mattilsynet.

Rapporterte villsvin felt under jakt



Figur 1: Antall rapporterte villsvin felt under jakt, fordelt på fylke. Kilde: Statistikkbanken, Statistisk Sentralbyrå.

2.1 Utbredelsen av afrikansk svinepest

Afrikansk svinepest ble i løpet av 2023 rapportert påvist i 20 europeiske land. I tillegg er sykdommen påvist i Kaukasus, Russland, Hviterussland, samt en lang rekke land i Asia og to land i Karibia. I september 2023 ble afrikansk svinepest påvist på villsvin i Sverige.

Afrikansk svinepest er en nasjonal liste 1-sykdom (gruppe A sykdom i EU). Dersom sykdommen blir påvist i Norge vil det medføre alvorlige samfunnsmessige konsekvenser.

2.2 Påvisning av afrikansk svinepest i Sverige

6. september 2023 ble afrikansk svinepest for første gang påvist i Sverige, på et villsvin som ble funnet død ved Fagersta i Västmanlands län vest for Stockholm. Dette er første gang sykdommen påvises i Norden. Dyret som først fikk påvist sykdommen, var ett av totalt syv villsvin som ble funnet døde i området. Senere er det funnet over 60 døde villsvin i samme område som har testet positivt for afrikansk svinepest. Pr. i dag vet svenske myndigheter ikke hvordan afrikansk svinepest har kommet til Sverige. En mulig smittevei er at villsvin har vært inne på et avfallsanlegg i Fagersta kommune og spist av matrester i avfallet.

Påvisningen av afrikansk svinepest i Sverige øker sannsynligheten for at smitten kan spres til Norge. Fremdeles vurderes smitteintroduksjon til Norge via menneskelig aktivitet som den mest sannsynlige smitteveien, forutsatt dagens begrensede sykdomsutbredelse i Sverige.

Svenske veterinærmyndigheter har iverksatt tiltak for å kartlegge hvor omfattende smitten er. Som ett av mange forebyggende tiltak for videre smittespredning, besluttet svenske veterinærmyndigheter tidlig å avlive alle tamme svin i sonen som de opprettet. Det var få anlegg

med svin i det aktuelle området, og anleggene hadde heller ikke mange svin per anlegg. I tillegg har svenske veterinærmyndigheter innført strenge begrensninger på ferdsel i naturen i området hvor de døde villsvinene er funnet, og de har gjerdet inn store områder for å begrense smittespredning.

Frem til januar 2024 har bekjempesarbeidet i Sverige kostet ca. 90 millioner kroner, og flere bekjempelsestiltak må gjøres før svenskene kan gjenopprette normalsituasjon.

2.3 Konsekvenser hvis vi får sykdommen i Norge

Et utbrudd av afrikansk svinepest i den norske villsvinpopulasjonen vil føre til restriksjoner i det smittede området, som i stor grad vil tilsvare tiltakene som er innført i Sverige. Det vil bli vurdert om det kan være hensiktsmessig å avlive alle tamsvin i området med utbrudd. Det vil bli pålagt restriksjoner på flytting av mottakelige dyr. Det vil også bli innført sterke begrensninger på ferdsel i naturen for en lengre periode for å redusere faren for videre smittespredning. Jakt på alle arter, skogbruksvirksomhet, bær- og soppstaking, turgåing o.l. vil bli forbudt. Kun ferdsel som er knyttet til bekjempelsen av sykdommen vil kunne gjennomføres i området med tillatelse fra Mattilsynet.

Et eventuelt utbrudd av afrikansk svinepest i Norge vil påføre det norske samfunnet store kostnader. Offentlig bekjempelse, økt overvåking og andre tiltak gir store økonomiske konsekvenser. Svinebønder vil få ekstra utgifter og inntektstap, i tillegg til at eksporten av svineprodukter vil reduseres eller opphøre.

Både de økonomiske konsekvensene og omfanget av tiltak som berører svinenæringen og samfunnet ellers vil øke med antall villsvin som finnes i Norge og utbredelsen av disse.

2.4 Helsetilstanden hos villsvin i Sverige og Norge

Kunnskap om helsetilstanden hos villsvin i Norge gir oss verdifull informasjon, særlig med tanke på mulig forekomst av alvorlige smittsomme dyresykdommer hos villsvin og risiko for smitte til holdte dyr i Norge. Siden 2019 har Mattilsynet og Veterinærinstituttet samarbeidet om et overvåknings- og kartleggingsprogram for villsvinhelse.

De innsendte prøvene bidrar til en god overvåking av helsetilstanden i villsvinbestanden, og vi opplever en meget god oppslutning blant jegerne med innsending av prøver fra 60-70% av innrapporterte villsvin felt under jakt.

I overvåknings- og kartleggingsprogram for villsvinhelse undersøkes jegerprøver fra villsvin felt under jakt for ulike virusykdommer (Aujeszky's sykdom/Pseudorabies, influensa A virus, porcint reproduktivt og respiratorisk syndrom, smittsom gastroenteritt, porcint respiratorisk koronavirus, porcint epidemisk diare), *Salmonella* spp inkl. antibiotikaresistens og trikiner. I tillegg har det enkelte år vært undersøkt for methicillin-resistent *Staphylococcus aureus* (MRSA) og parasitten *Alaria alata*, uten at disse er påvist. Alle undersøkelsene gjøres uten kostnad for rekvirenten, forutsatt at det sendes komplett prøvesett for helseovervåking.

Overvåkingen for afrikansk svinepest (ASP) i villsvinpopulasjonen er basert på passiv overvåking. Vi vil sjelden eller aldri finne sykdommen hos dyr som er felt under ordinær jakt, fordi sykdommen er forbundet med et akutt, kortvarig sykdomsforløp og svært høy dødelighet (>90%) hos smittede dyr. Selv i områder med etablert smitte av ASP over lengre tid, påvises sykdommen i svært liten grad fra

villsvin felt under jakt. Prøver fra felte villsvin undersøkes derfor ikke for afrikansk eller klassisk svinepest uten at vi eventuelt får varsel om mistanke om disse sykdommene på felte villsvin.

Siden 2020 har *Salmonella choleraesuis* blitt påvist på villsvin og tamsvin i enkelte områder i Sverige. Denne bakterien gir alvorlige infeksjoner på både tamsvin og villsvin, i tillegg til at den kan gi alvorlig sykdom hos mennesker. Helseovervåkingen av villsvin har vist at det er lite listeførte smittestoffer blant villsvin i Norge i dag, med unntak av *Salmonella* spp., som påvises i avføringsprøver hos ca. 3% av undersøkte dyr.

3. Gjennomførte tiltak i Handlingsplanen

Her omtales tiltak som er gjennomført i tråd med Handlingsplan mot villsvin 2020-2024.

3.1 Jakt på villsvin

Jakt på villsvin i Norge er av nyere dato og det er i liten grad etablert en tradisjon for denne jakten. Miljødirektoratet registrerer imidlertid, basert på antall rapporterte villsvin felt under jakt, ingen bestandsvekst eller spredning av villsvin til nye områder i Norge i dag. Dette har trolig sammenheng med økt fokus på skader forårsaket av villsvin i Sverige, samt utbruddet av afrikansk svinepest i Europa. Arbeidet med handlingsplanen mot villsvin og myndighetenes signaler om å begrense antall og utbredelse, har mest sannsynlig også hatt innvirkning. Antall rapporterte villsvin felt under jakt har vært stabilt i handlingsplanperioden (fig 1). De innrapporterte jaktallene for jakt sesongen 2022-2023 viste 400 felte villsvin.

I 2023 har Veterinærinstituttet mottatt prøver fra 373 felte villsvin. Nesten 100 av disse ble felt i november og desember, etter at godtgjørelsen til jegere ble økt og det ble innført godtgjørelse til grunneiere. Det ble i november og desember 2023 tatt prøver av 69% flere villsvin enn for samme periode i 2022.

Mattilsynet erfarer også at det etter utbruddet i Sverige, med stor oppmerksomhet om de inngripende tiltakende som blir innført, har blitt større forståelse for målsetningen om at villsvinbestanden i Norge skal utryddes.

3.1 Fôring og bruk av åte

Forskrift om utlegging av åte og fôring av vilt trådte i kraft 1. januar 2020, og fôringsforbudet er dermed aktivt. Det er fortsatt tillatt å legge ut åte for jakt på villsvin.

3.2 Bruk av kunstig lys under jakt og ettersøk

Bruk av kunstig lys under jakt er nå tillatt. Det ble vedtatt en endring i Lov om jakt og fangst av vilt, § 20, tredje ledd den 11.6.2021. Fra den datoen ble det også tillatt å bruke kunstig lys ved jakt på villsvin når jakten foregår i åpent terreng eller ved åteplass.

Som tidligere kan lys brukes ved ettersøk av påskutt villsvin. Slik bruk av lys skal varsles i samsvar med viltloven §29, fjerde ledd.

3.3. Bruk av feller

Fangst av villsvin er nå tillatt etter endring i forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst 1.12.2022.

Fellefangst vurderes som dyrevelferdsmessig forsvarlig, under forutsetning av at regelverket følges. Ved bruk av feller til fangst av villsvin, stilles det krav til tilsyn minst to ganger daglig, morgen og kveld. I tillegg skal det brukes elektronisk fellevarsling som varsler ved fangst. Foreløpig har feller blitt brukt i varierende grad og med varierende resultat.

Mattilsynets vurdering er at det ikke er tilrådelig å lempe på oppfølgingskravene ved fangst av villsvin i feller, da oppholdstiden i fellen skal begrenses mest mulig ut fra et dyrevelferdsperspektiv.

I sluttrapporten etter Villsvinsprosjektets test av feller, konkluderes det med at det ikke er lett å fange villsvin i feller i Norge i dag. Forfatterne «*tror fangbarheten av villsvin avhenger av bestandstettheten. I områder med tettere villsvinpopulasjoner er det i større grad konkurranse om næring, noe som kan føre til at villsvina blir mer uforsiktede*». Det vurderes at bruk av feller i Norge for fangst av villsvin ikke er et hensiktsmessig tiltak for å kontrollere populasjonen. Det konkluderes også med at det oppleves som arbeidskrevende å følge opp fellene slik regelverket krever.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) benytter feller i et prosjekt for GPS-merking av villsvin. Erfaringene er at fellefangsten er både tidkrevende og ressurskrevende. Feller er også dyre i innkjøp, og det kreves godt overvåkingsutstyr og åte, som også utgjør en kostnad. Fellefangst vurderes derfor i beste fall som et supplement til øvrig jakt på villsvin.

4. Oppdaterte tiltak og virkemidler for å nå planens nye målsetning

Den nye målsettingen om å utrydde villsvinbestanden i Norge har ført til forsterkede insentiver til å øke innsatsen mot villsvin, og vil trolig resultere i en bestandsreduksjon. Det vil imidlertid ta litt tid før dette kan kvantifiseres. Det er like fullt nødvendig å opprettholde innsatsen, og samtidig vurdere flere tiltak og virkemidler for å nå dette målet.

I dette kapittelet beskrives mulige tiltak for å nå målet om å utrydde villsvin fra Norge. Det er lite sannsynlig at ett enkelt tiltak alene vil være tilstrekkelig til å oppnå målet, men en kombinasjon av flere tiltak vil øke sannsynligheten. Effekten av tiltakene bør evalueres jevnlig. Vi må se en betydelig økning av felte villsvin i løpet av jaktåret 2023-2024 for å kunne si at tiltakene har effekt. Hvis det viser seg at igangsatte tiltak ikke gir ønsket effekt, må det vurderes andre tiltak for å nå målet.

4.1 Forbedret kunnskapsgrunnlag

Et godt kunnskapsgrunnlag er en forutsetning for å kunne iverksette riktige tiltak til riktig tid, og for å vurdere om tiltakene som iverksettes har ønsket effekt. En overvåking av bestandsstørrelse, utbredelse og helsetilstanden hos villsvin i Norge er viktig og nødvendig. Fortsatt mangler vi kunnskap om antall dyr og den geografiske utbredelsen av villsvin i Norge. Derimot begynner vi nå å få en god oversikt over helsetilstanden hos norske villsvin.

4.1.1 Bestandsovervåking

Det er viktig å ha en løpende oversikt over hvor mange villsvin vi har i Norge, og hvor de finnes. Først da kan vi vurdere effekten av tiltakene som settes inn for å utrydde bestanden. Mattilsynet trenger et bestandsanslag minst en gang per år for å kunne følge opp om tiltakene har ønsket effekt. I tillegg trenger Mattilsynet å vite hvor villsvin vanligvis krysser over grensen fra Sverige til Norge.

Villsvin er en art hvor det i dag ikke finnes gode metoder for å estimere bestandsstørrelse. Det ble i 2019 satt i gang et prosjekt, finansiert over jordbruksavtalen, med hensikt å anbefale en framtidig overvåkingsmetodikk for villsvin i Norge. To rapporter er publisert fra dette prosjektet, med oversikt over sannsynlig utbredelse av villsvin i Norge, endring i utbredelse, og bestandsestimat av villsvin i Halden og Aremark kommuner. En videreføring av dette prosjektet vil medføre behov for en mer permanent finansiering over faste budsjettposter i Statsbudsjettet.

I EU's nye regelverk om afrikansk svinepest, er det krav om at alle landene skal ha en nasjonal aksjonsplan for villsvin for å unngå spredning av afrikansk svinepest. Mattilsynet har ansvar for å utarbeide denne planen. Planen skal blant annet inneholde et estimat av størrelsen på villsvinbestanden i landet, og en beskrivelse av metoden som er brukt for estimeringen. Flere land, bl.a. Finland, har i flere år offentliggjort slike estimater, og det er mulig å få innsyn i metodene som benyttes i andre land, for å vurdere om disse også kan benyttes i Norge.

NINA kartlegger i dag utbredelsen og bestandsutvikling hos villsvin på oppdrag fra Miljødirektoratet. Overvåkingen baserer seg på et nettverk av viltkamera (ett kamera per 50 km²) i Viken og Innlandet (SCANDCAM, viltkamera.nina.no), samt tilgjengelige data fra Artsobservasjoner, Fallviltregisteret og lokaliteter til skutte villsvin rapportert til Veterinærinstituttet. Dette gir oss kunnskap om storskala endringer i forekomst av villsvin innenfor hele utbredelsesområdet, men ikke tall på tetthet av villsvin. Jaktstatistikk og frekvensen av villsvinobservasjoner på viltkameraene gir data på relative bestandsendringer. Miljødirektoratet har bevilget 2.2 millioner årlig for drift av SCANDCAM sitt nettverk av viltkamera, og prosjektet gir data til forskning og overvåking av en hel rekke andre arter i tillegg til villsvin (samfinansieres i dag med vilt og rovvilt).

I Halden og Aremark kommuner har NINA etablert en intensiv overvåking der et nettverk av 100 tilfeldige plasserte viltkamera gir årlige grunnlag for vurdering av bestandstall for villsvin. Det koster ca. 500 000,- årlig for å drifte dette prosjektet.

Siden juli 2020 har NINA samlet vevs- og møkkprøver for å kunne gjennomføre genetiske analyser av skutte individer. Overvåking av villsvinbestanden med genetiske metoder vil kunne hjelpe oss å definere delbestander og sannsynliggjøre kildebestander til individer, herunder langvandrere, og (nye) delbestander. På sikt kan genetiske data også brukes som en metode for å beregne bestandsstørrelse, men det vil først kreve et arbeid (eget prosjekt) hvor man tester ut om dagens prøveinnsamling er tilstrekkelig.

Hvis vi skal beregne antall villsvin i Norge ved hjelp av mer avanserte bestandsmodeller, er det nødvendig med observasjonsdata. Slike data inngår for eksempel i modellen som benyttes for å estimere bestandstetthet i Finland, men her er observasjonsdata delvis basert på de subjektive vurderingene jegere har gjort i eget jaktområde, noe som skaper store usikkerhetsintervaller i bestandsestimatene. For eksempel var bestanden i Finland estimert til ca. 3000 villsvin i 2021, men med et usikkerhetsestimat på 2500 individer (variasjon i estimat mellom 2000-4500 individer). Slike modeller vil i tillegg benytte datakilder som inngår i dagens modeller for sannsynlig utbredelse av villsvin. For å øke presisjonen og påliteligheten i modellene vil gode estimater på overlevelse og reproduksjon hos villsvin i den norske bestanden være viktig. Slike data kan fremskaffes ved GPS-merking av villsvin. GPS-merking vil også gi informasjon om arealbruken hos villsvin under norske forhold, med størrelser på leveområder i ulike landskap, spredningspotensiale og -avstander som er relevant for generell utbredelse og spredningspotensiale.



Foto: Viltkamera NINA

4.1.1.1 Behov for meldinger fra publikum

For å nå målet om å utrydde villsvin i Norge trenger vi å ha oversikt over hvor levende villsvin befinner seg (geografisk utbredelse) og hvor mange som observeres (populasjonsstørrelse). Dette er spesielt viktig når bestanden blir mindre. Det er viktig å få inn observasjoner som publikum gjør av både levende og døde villsvin fortløpende.

I dag finnes løsningen artsobservasjoner.no, et nettsted drevet av Artsdatabanken. Nettstedet er tilgjengelig for alle som ønsker å legge inn observasjoner av ulike arter. Både Mattilsynet og Miljødirektoratet registrerer at Artsobservasjoner er lite brukt til registrering av villsvin. Vi antar at dette skyldes at nettstedet er lite kjent blant publikum og at brukergrensesnittet er for komplisert.

Danmark har utviklet en Smartphone-app for innrapportering av observasjoner av levende villsvin og felte villsvin. Appen driftes av Fødevarestyrelsen, og er beregnet på enhver som observerer villsvin. Appen gir oversikter som er tilgjengelige for publikum på en nettside. (<https://vildsvin.fvst.dk>)

Utvikling av den danske appen [VildsvineTip](#) kostet 730 000 DKK i 2018. I tillegg er det driftsutgifter.

En meldingstjeneste for rapportering av villsvin må være brukervennlig for å gjøre terskelen for å melde ifra så lav som mulig. I tillegg må det være mulig å:

- bruke mobiltelefonen til å melde fra, for å sikre at rapporteringen gjøres så tett som mulig opp mot observasjonen.
- registrere dato og antall dyr observert, levende og/eller døde
- registrere GPS lokasjon fra telefon for nøyaktig lokalisering
- laste opp bilde/video

- publisere observasjonene slik at de er tilgjengelige for allmenheten
- få oversikt over meldingene som er kommet inn og mulighet for å eksportere oversikt til Excel for rapporteringsformål
- enkel identifisering av innmelder for å unngå/minimere antall falske registreringer

Informasjon fra innmeldingstjenesten kan være et bidrag i arbeidet med å fastsette populasjonsstørrelse og dyrenes geografiske utbredelse. Det vil også gi lokale jegere nyttig informasjon om hvor villsvinn finnes. Det vil også være et godt verktøy når villsvinnbestanden blir mindre, for å finne i hvilke områder en bør sette inn ekstraordinær jaktinnsats for å ta ut de siste dyrene. Det kan i tillegg vurderes om en slik løsning skal benyttes til innsending av krav om godtgjørelse for observasjon av sykt eller dødt dyr for de som ikke er registrerte jegere. Jegere har en etablert løsning for dette ([Sett og skutt](#)).

Tjenesten kan også, med små tilpasninger, videreutvikles til bruk for andre formål. Den kan for eksempel benyttes til observasjoner av døde ville fugler ved utbrudd av HPAI (fugleinfluenza), eller andre situasjoner der Mattilsynet har behov for å få meldinger fra publikum i forbindelse med smittsomme dyre- og plantesykdommer.

Mattilsynet har flere faste utviklingsteam som jobber med nyutvikling og forvaltning av eksisterende løsninger innenfor sine tildelte ansvarsområder. Koblingen mellom nyutvikling og forvaltning sikrer god innsikt i, og godt eierskap til løsningene. Alle disse teamene har lange lister med endringsbehov, og for å få til en ny løsning for registrering av villsvinn må det derfor opprettes et nytt team som både kan utvikle og forvalte løsningen i etterkant. Mattilsynet har erfart at det er utfordrende å rekruttere tilstrekkelig med utviklerressurser. Vi antar derfor at vi må leie inn eksterne ressurser til denne oppgaven. Med et estimat på 1.5 MNOK per ressurs, blir minimumskostnaden 4.5 MNOK første året. Andre året er det behov for vedlikehold, vi anslår at det trengs en ressurs a kr 1,5 MNOK til dette. Totalkostnaden blir da 6 MNOK over to år. Sammenlignet med kostnadene ved å håndtere et faktisk utbrudd, er dette en rimelig investering.

Et alternativ for å få mer spesifikt tilbud enn et slikt konsulentoverslag, er å gjøre en forespørsel til eksterne selskaper om anslått kostnad, og deretter følge det opp med en anbudsrunde.

4.1.2 Helseovervåking

Kunnskap om helsetilstanden hos villsvinn i Norge er verdifull informasjon, særlig med tanke på mulig forekomst av alvorlige smittsomme dyresykdommer hos villsvinn og risiko for smitte til holdte dyr i Norge. Antall prøver som kommer inn gir også en viss pekepinn på hvor mange villsvinn som felles i Norge, og derfor indirekte også en indikasjon på bestandsstørrelsen og utbredelsen. I tillegg motiverer godtgjørelsen til jegere som sender inn prøver, til økt jaktuttak.

Systematisk innhenting av helsedata gjennomføres på utvalgte viltarter i dag, og innhenting av materiale kommer i hovedsak fra jegere som bistår med materiale fra felte dyr. Vi får nå inn prøver fra anslagsvis 60-70% (i 2022, trolig enda høyere i 2023) av alle villsvinn som meldes felt, og dette gir oss god oversikt over helsetilstanden.

I tillegg til å gi oversikt over helsetilstanden, gir derfor helseovervåkingen også en trygghet for jeger om at kjøttet er testet for trikiner og *Salmonella*. Dette er med på å gjøre jakt, innsending av prøver og konsum av villsvinkjøtt mer attraktivt.

Samtlige årsrapporter fra Villsvinhelseovervåkingen kan finnes på Veterinærinstituttets hjemmeside ([Helseovervåking villsvin \(vetinst.no\)](https://www.vetinst.no)).

4.1.2.1 Øke motivasjonen for å melde fra om funn av døde villsvin

For å få undersøkt villsvin for afrikansk og klassisk svinepest er vi avhengig av meldinger fra publikum om døde og syke dyr. Det er avgjørende for bekjempelsen at eventuelle utbrudd oppdages tidlig. Godtgjørelsen for meldinger om døde, skadde eller syke villsvin ble fra oktober 2023 økt til 4000 kroner. Dette bør videreføres da disse dyrene er de viktigste å få tatt prøver av.

Siden 2020 har vi fått melding om 8 døde villsvin, som alle er undersøkt for afrikansk og klassisk svinepest, uten at disse sykdommene er påvist.



Foto: Erik Lund

4.2 Bestandsreduksjon og bestandsbegrensning

Det er politisk bestemt at villsvin skal utryddes fra Norge. I tillegg til å planlegge tiltak for å utrydde villsvinbestanden i Norge, bør det også gjøres tiltak for å hindre innvandring av villsvin fra Sverige (bestandsbegrensning).

NINA har opplyst at det ikke finnes kunnskap om antall dyr som kommer over fra Sverige til Norge, og i hvilken grad innvandring påvirker den norske bestanden. Det er imidlertid grunn til å tro at den store svenske bestanden, som består av flere hundre tusen dyr, vil kunne påvirke den norske bestanden. Delvis vil Norge få påfyll av unge dyr på spredning, og delvis vil voksne dyr bevege seg på tvers av grensen. Avskyting av villsvin på svensk side er lav i grenseområdene i Värmland og Dalarna, men betydeligere høyere på svensk side av Østfold i Västra Götaland. Det er derfor grunn til å tro at

det særlig er i sørøstlige deler av Østfold påvirkningen fra Sverige vil være størst. Det er i disse områdene 80 % av den norske bestanden befinner seg.

Et gjerde mot Sverige vil ikke bidra til å redusere og minimere den norske villsvinbestanden som allerede er her, men det vil kunne være et viktig tiltak for å hindre at nye villsvin fra Sverige kan komme inn i Norge og etablere seg her. Danmark uttrykker at deres gjerde mot Tyskland har vært en viktig bidragsyter for den minimale tilstedeværelsen av villsvin i Danmark de siste årene.

Hvis Norge klarer å oppnå målet om å utrydde alle villsvin i Norge, er det viktig at det samtidig iverksettes tiltak som hindrer nye dyr i å ta seg inn til landet. De dyrene som eventuelt kommer, må raskt bli tatt ut.

Se også kap. [4.2.4](#) om gjerder.

4.2.1 Ivaretagelse av dyrevelferd ved bestandsreduksjon

Dyrevelferdslovens formål er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr generelt. I § 3 står det at dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger. § 12 omtaler avliving av dyr, som skal skje på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Den som benytter bedøvings- eller avlivingsutstyr, skal påse at dette er egnet og vedlikeholdt. I § 14 er det et særskilt forbud mot å utøve vold mot dyr, og å hensette dyr i hjelpeløs tilstand. § 20 omtaler jakt, fangst og fiske, som skal utøves på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Ved jakt og fangst skal vi unngå og begrense fare for lidelser og andre belastninger for viltet. Dette er forutsetninger og grunnprinsipper for all jakt, felling og fangst i Norge.

Villsvin omfattes av dyrevelferdsloven, og dyrevelferdsloven § 20 om jakt, fangst og fiske gjelder for jakt på villsvin. Jakt av villsvin skal, som all annen jakt omfattet av loven, foregå på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Dyrevelferdsmessig forsvarlig jakt betyr at dyret ikke skal stresses eller uroes unødig, og at det skal felles så raskt og smertefritt som mulig. I kommentarutgaven til dyrevelferdsloven, skriver Stenevik og Mejdell at *«den obligatoriske jegeropplæringen omfatter imidlertid respekt. Viktige temaer i opplæringen er jegerens og fangstmannens etiske holdninger og ansvar for at dyret ikke påføres fare for unødige lidelser. I dette ligger også at viltet ikke skal behandles ut fra at det er noe mindreverdige»*.

Jakt og fangst som ikke er dyrevelferdsmessig forsvarlig kan også være i strid med viltlovens § 19 om human jakt. Bestemmelsen presiserer at *«jakt og fangst skal utøves på en slik måte at viltet ikke utsettes for unødige lidelser»*.

Tiltakene som foreslås i denne handlingsplanen har som hovedmål å utrydde villsvin i Norge. Det er ikke ønskelig å ha reproduserende villsvin i norsk natur, og av dyrehelsemessige grunner er det et klart mål å bli kvitt villsvinbestanden så raskt som mulig. Det er viktig å følge med på at dyrevelferden blir ivare tatt når dette skal gjennomføres raskt.

Det er både dyrevelferdsmessig betenkelig og etisk komplisert å lempe på et regelverk som i utgangspunktet har en funksjon om å ivareta og verne dyr, selv i en situasjon hvor målet er raskest

mulig å utrydde villsvin i Norge. Derfor vil Mattilsynet synliggjøre og diskutere forhold som angår dyrevelferden under tiltakene som presenteres i dette dokumentet.

4.2.2 Effektiv jakt

Erfaringer fra andre land tilsier at vi må felle over 67 % av villsvinbestanden årlig dersom vi skal redusere bestanden. Dersom vi tar utgangspunkt i at vi har 1000 villsvin i Norge må vi felle over 670 dyr per år. Dersom vi tar utgangspunkt i at vi har 2000 villsvin i Norge, betyr det at vi må felle over 1340 dyr per år for å oppnå en bestandsreduksjon. Jo nærmere 100 % av bestanden som felles årlig, jo raskere reduksjon av bestanden får man.

Et prosjekt om bedret grunneiersamarbeid om forvaltning av villsvin ble startet i 2019 med midler over jordbruksavtalen. Prosjektets mål er blant annet å bidra til ny kunnskap om hvordan grunneierne bør organisere seg for å få redusert villsvinbestanden i tråd med regjeringens målsetninger for villsvin i Norge. Prosjektet er så langt videreført med finansiering i 2024. Vi støtter at prosjektet videreføres også utover 2024, men effekten av tiltaket bør sees i sammenheng med økt antall skutte villsvin.

Nedenfor beskrives andre mulige tiltak for å øke effektiviteten av jakt.

4.2.2.1 Avskytingsstrategier

Hvilke dyr som felles i en bestand vil ha betydning for om bestanden øker eller avtar, tilsvarende om jaktform og avskytingsprofil bidrar til å fremme spredningen av dyrene. Valg av jaktområder påvirker graden av skader på jordbruksvekster.

På generelt grunnlag er det slik at et høyt uttak av produktive hunndyr vil gi en bestandsreduksjon. Dette er den strategien som er anbefalt av EFSA, men omfanget av uttaket er avgjørende for resultatet på bestandsstørrelsen. Av de dyrene som ble prøvetatt i 2023 var 47% suger og i 2022 53% suger.

I Norge er det tillatt å jakte på villsvin hele året, med unntak av suger med unger. Det er ikke tillatt å skyte suger med diende unger. Hensikten med denne bestemmelsen er å hindre at små unger blir hensatt i hjelpeløs tilstand og utsatt for betydelige belastninger (dyrevelferdsloven § 14 b).

Et alternativ som kan bidra til å få ned bestanden, er å tillate å skyte suger med unger. En dyrevelferdsmessig alvorlig konsekvens kan være at ungene, én eller flere, vil klare å stikke av, uten å bli avlivet. Er ungene under tre måneder vil de med stor sannsynlighet ikke klare seg uten mor, og de vil dermed dø fordi de ikke klarer å finne seg mat på egenhånd. Denne metoden vil være et alvorlig brudd på dyrevelferdsloven, i tillegg til etisk uforsvarlig.

Selv om Mattilsynet er kjent med at dette er en avskytingsstrategi som brukes i andre land, mener vi at dette ikke bør være et alternativ i Norge. De fleste jegere er allerede kjent med bestemmelsen, og er motstandere av å skyte suger med unger. De vet at ungene kan bli etterlatt alene, og jegerne vet at det er uetisk og brudd på dyrevelferdsloven.

Et dyrevelferdsmessig akseptabelt alternativ, forutsatt gjort på forsvarlig måte, kan være å bruke åte for å lokke suger med unger inn i en felle eller innhegning, slik at alle kan avlives samtidig, se kap.

4.2.2.4

4.2.2.2 Bruk av lokale jegere og bruk av statlig jakt

Den mest kostnadseffektive måten å regulere en viltbestand på, er gjennom bruk av lokale jegere. De lokale jegerne kjenner sine lokale jaktmarker og den lokale villsvinbestanden godt, og jegerne er vant med å bruke jakt som et virkemiddel for å regulere bestander.

Mattilsynet mener at ordinær jakt ikke vil være tilstrekkelig for å nå målet om utryddelse. Da må en stor del av bestanden tas ut på kort tid. Erfaringer fra skrantesjukebekjempelsen viser det samme. Mattilsynet mener at statlig jakt må forberedes og være et supplement til ordinær jakt. Når bestanden blir mindre, kan det bli vanskelig å motivere lokale jegere til å legge ned tilstrekkelig innsats for å utrydde den siste delen av bestanden. Mattilsynet mener at det da kan bli behov for å organisere statlig jakt i stedet for, eller i tillegg til, jakt utført av lokale jegere. Dette bør kunne gjennomføres med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 g. Organisering av statlig jakt bør derfor utredes for å ha planene klare når bestanden er redusert, f.eks. til 100 dyr, eller når vi ser at antall felte dyr i forhold til antatt bestand går ned.

Statlig jakt er et verktøy Miljødirektoratet ikke anbefaler å bruke i en generell reduksjon av villsvinbestanden. Grunneiere og jegere har ytret sterk motstand mot et slikt tiltak, og det vil kunne resultere i manglende oppslutning om generelt økt jaktuttak.

Selv om målet i handlingsplanen nås slik at det ikke lenger er en reproduserende bestand av villsvin i Norge, vil det fortsatt kunne komme streifdyr over grensen fra Sverige. Det er Miljødirektoratets og Mattilsynets oppfatning at det er hensiktsmessig å prøve å få til at mest mulig av jakten på disse skjer av lokale jegere, som kan rykke ut for å felle streifdyrene så raskt som mulig og før de får etablert seg i Norge. Dette vil kreve mindre organisering og ressurser enn dersom en skal organisere statlig jakt på alle streifdyr i årene framover for å holde bestanden nede. Mattilsynet mener at dette taler for at statlig jakt bør foregå parallelt med ordinær jakt når de siste dyrene i bestanden skal tas ut. Miljødirektoratet mener at statlig jakt ikke er et alternativ i en ordinær situasjon, uten at det inngår som en del av en bekjempelsesplan der sykdom er påvist. De mener også at selv med en begrenset innvandring av villsvin fra Sverige, så vil et 0-visjons mål være vanskelig å oppnå, uavhengig av hvordan jakt/bekjempelse gjennomføres. Målet bør være å unngå å legge til rette for en uønsket vekst i bestanden når bestanden er minimalisert. Mattilsynet mener imidlertid at med dagens mål kan det ikke defineres en minimumsbestand.

4.2.2.3 Godtgjørelser ved felling av villsvin

I Norge har vi brukt godtgjørelse som en motivasjon for å sende inn prøver av felte villsvin. Utbetaling av godtgjørelse må vurderes nøye opp mot mulige ulemper. En mulig utfordring er at det kan gi insitant for å holde oppe en villsvinbestand i et område av rene økonomiske motiv. Dette vil være i strid med målet for handlingsplanen. Erfaringer fra andre europeiske land med mer salg av jakt gir ikke grunnlag for å tro at dette skal bli et problem i Norge. Men vi må være åpne for å vurdere tidsbegrensning av godtgjørelsen eller andre tiltak, slik at det ikke blir et ønske om å opprettholde villsvinbestanden i Norge.

Størrelsen på godtgjørelsen bør også vurderes på nytt når det begynner å bli få dyr igjen å jakte på. Vi kan heller ikke utelukke at noen vil forsøke å urettmessig be om godtgjørelse for villsvin skutt i Sverige, derfor vil dokumentasjonen bli kontrollert i hvert enkelt tilfelle.

Skulle det påvises alvorlige smittsomme dyresykdommer som ikke forekommer i Norge i prøver fra villsvin som er felt i utlandet, men sendt inn som prøver av villsvin felt i Norge, vil dette kunne få

store konsekvenser for svinenæringen i Norge. Eventuell mistanke om at dyr som prøvetas er felt utenfor Norge, vil derfor følges opp av Mattilsynet.

Økt antall felte villsvin og økt antall prøver vil føre til økte kostnader i godtgjørelser og økte kostnader til analyser i Helseovervåkingsprogrammet for villsvin.

[Godtgjørelse til jegere for innsending av prøver](#)

Godtgjørelse for innsending av prøvesett fra felte villsvin ble innført i 2020. Godtgjørelsen var først 500 kr pr hanndyr og 2000 kroner pr. hunddyr. Fra 01.03.2022 ble godtgjørelsen hevet til henholdsvis 1000 og 2500 kroner, og fra 23.10.2023 til henholdsvis 3000 og 5000 kroner. I tillegg får jegerne gratis trikinalyse.

I tiden etter at godtgjørelsen ble innført, har antallet dyr som blir prøvetatt økt til 60-70% av rapporterte felte dyr. Fra 2022 til 2023 økte antall felte villsvin som vi mottok prøver fra, med 69 % (152 villsvin). Mye av økningen kom fra slutten av oktober til årsskiftet, etter at godtgjørelsene økte.

Differensieringen av godtgjørelsen mellom hunddyr og hanndyr er gjort for å motivere til å felle flest hunddyr, da felling av hunddyr vil gi best effekt med tanke på å redusere villsvinbestanden. Dette har medført at det tas ut ca. 50 % hunddyr i Norge. Dette er i tråd med anbefalingene fra EFSA.

[Godtgjørelse til grunneier for villsvin felt på egen eiendom](#)

Fra oktober 2023 ble det innført en ny godtgjørelse til grunneier på kr. 4000 pr felte villsvin på egen eiendom. Dette ble gjort for å oppmuntre grunneiere til å tillate jakt på egen eiendom. Mattilsynet har samtidig signalisert til jegere og grunneiere at godtgjørelse for skutt villsvin på egen eiendom er en løsning som prøves ut i en kort periode, for å se om den har ønsket effekt.

Vi mener at godtgjørelsen til grunneier for jakt på dennes eiendom vil kunne øke motivasjonen for å ta ut dyr på egen eiendom, men effekten bør vurderes høsten 2024. Mattilsynet mener det bør vurderes å forplikte grunneiere til å organisere villsvinjakt på egen eiendom, eller forplikte de til å slippe til andre for å gjennomføre denne jakten. På denne måten vil ikke villsvin få noen "fredede" områder der reproduksjon kan foregå fritt. Dette må imidlertid utredes videre med tanke på behov for forskriftsendringer.

[4.2.2.4 Fangst av suger med unger i feller](#)

Det er ikke tillatt å skyte suger med unger i Norge i dag. Et tiltak som kan bli fremsatt for å oppnå målet i handlingsplanen om utryddelse av villsvin i Norge, kan være muligheten for å fange suger med unger i felle. Med denne metoden vil både mor og de av ungene som har gått i felle kunne avlives samtidig. Den største utfordringen med dette tiltaket, vil være å sikre at alle ungene har fulgt med mor inn i fella. Det vil utløse en stor stressrespons for både mor og avkom om noen av ungene skulle bli igjen på utsiden av fella. En eventuell fanging og avliving av unger som er gått i felle uten mor, kan være forsvarlig.

Hvis det etterlates diende unger i hjelpeløs tilstand på utsiden av fella og mor avlives, vil tiltaket være et alvorlig brudd på dyrevelferdsloven og en uetisk handling.



Foto: Erik Lund

4.2.2.5 Fange villsvin i hegn og skyte dem

Mattilsynet mener at dette kan være et effektivt tiltak for å få ned villsvinbestanden, men vi trenger å hente erfaringer fra andre land om hvordan de har gjort dette og om hvordan dyrevelferden kan ivaretas før vi kan anbefale å sette i gang et slikt tiltak.

Noen land i Europa, for eksempel Bulgaria, har fanget villsvin i større hegn og skutt dem mens de er i hegnet. Det settes da opp større hegn over et forholdsvis stort areal, hvor man legger ut åte for å lokke villsvinene inn på området. Når det etter en tid er flere villsvin som oppholder seg i hegnet, lukkes det av og villsvin innenfor hegnet skytes.

Fangst av villsvin i hegn vil kreve en stor innsats av de lokale jegerne som skal bruke denne fangstmetoden, med tanke på tilsyn, overvåkning, og utrykning ved behov. Det må være en klar forutsetning at avliving av dyrene er i tråd med dyrevelferdsregelverket og at alle dyrene må skytes så raskt som mulig, uten unødig opphold.

4.2.2.6 Bruk av forgiftet åte

Dette er et tiltak Mattilsynet og Miljødirektoratet mener er uaktuelt.

Det er forbudt å bruke kjemikalier eller gift til å avlive ville dyr (viltloven § 25). I tillegg vil det ikke være mulig å hindre at også andre dyr kan få tilgang til det forgiftede åtet. Dette er uavhengig av om åtet ligger fritt i naturen eller i en åtestasjon i et hegn.

4.2.3 Tiltak for å lette omsetning av villsvinkjøtt

For å bidra til økt jaktuttak må det legges til rette for at jegerne kan bli kvitt eventuelt overskuddskjøtt fra villsvinjakt. Mattilsynet anbefaler at vi endrer regelverket slik at det blir lov å selge feltkontrollert kjøtt. Andre alternativ er å gi økonomisk støtte til etablering av et eget viltbehandlingsanlegg for kontroll av villsvin, eller legge til rette for å destruere kjøttet.

Animaliehygieneforordningen åpner for å lage nasjonale regler for omsetning av små mengder viltlevende vilt og kjøtt fra viltlevende vilt direkte til sluttforbruker eller til detaljist som leverer til sluttforbruker. Disse bestemmelsene står i kapittel IV i animaliehygieneforskriften, se §§ 11 – 15. Nasjonale regler kan endres uten at vi bryter våre EØS-forpliktelser.

Det nasjonale regelverket krever i dag at alt villsvinkjøtt som selges eller gis bort (omsettes) både til sluttforbruker og detaljist, skal kontrolleres av Mattilsynet på et viltbehandlingsanlegg.

4.2.3.1 Etablere feltkontrollordning

Dette er en ordning hvor jegere med spesiell utdanning utfører en forenklet kontroll i felt. En slik ordning kan erstatte dagens krav om Mattilsynets kontroll i et viltbehandlingsanlegg.

Det er et spørsmål om det skal være tillatt å omsette feltkontrollert villsvin og villsvinkjøtt kun til sluttforbruker, eller om det også kan omsettes til en detaljist som leverer til sluttforbruker. Før vi kan komme med konkrete anbefalinger om dette, trenger vi å innhente mer kunnskap blant annet om hvilken risiko de ulike omsetningsformene kan ha for mattryggheten. Det er flere farer forbundet med konsum av villsvinkjøtt, men trikiner er spesielt viktig. Mattilsynet foreslår derfor at villsvinkjøtt uansett ikke kan omsettes før det foreligger et negativt prøveresultat for trikiner og *Salmonella spp.*

4.2.3.2 Etablere viltbehandlingsanlegg kun for villsvin

Et annet tiltak vil være å gi offentlig støtte til etablering av et eget viltbehandlingsanlegg godkjent for kun villsvin. Et eget anlegg for villsvin vil blant annet fjerne risikoen for krysskontaminering av salmonella til andre viltarter. Dette tiltaket avhenger av at noen ønsker å starte en slik etableringsprosess. Mattilsynet tror at god økonomisk støtte til et slikt tiltak vil kunne være en motivasjon for å få på plass et eget viltbehandlingsanlegg for villsvin.

4.2.3.3 Destruksjon av dyreskrotten

I stedet for å bruke slaktet som mat, er det et alternativ å destruere dyreskrottene. Dette vil eventuelt kunne bli kritisert med tanke på matsvinn osv. Jegerne har også uttrykt at de ønsker å jakte for å bruke, og ikke kaste råvaren.

Det kan utredes om det er aktuelt å sette ut containere for kadaver i områder med mye villsvinjakt. Det må utredes hvem som skal ha ansvar for å hente containerne, hvor ofte de skal tømmes, og hvor innholdet skal leveres til destruksjon.

4.2.4 Gjerder langs deler av grensen mot Sverige

Mattilsynet mener at gjerder på viktige krysningsområder for villsvin mellom Norge og Sverige kan være et viktig tiltak for å hindre at villsvin fra Sverige vandrer inn til Norge både mens vi utrydder villsvin, og etter at målet om utrydning er nådd. Mattilsynet mener at gjerder som tiltak mot innvandring av villsvin fra Sverige til Norge bør utredes. I en slik utredning må påvirkningen på annet vilt vurderes.

Villsvingjerder er satt opp i flere land, primært for å hindre innvandring av villsvin og spredning av afrikansk svinepest. Dette gjelder blant annet langs grensen mellom Frankrike og Belgia, mellom Bulgaria og Romania, mellom Tyskland og Polen og mellom Danmark og Tyskland. Danskene mener at gjerdet de har mot Tyskland i stor grad hindrer villsvin å komme til Danmark. Gjerdet som er satt opp i Danmark er 67 km langt og kostet 70 mill dkr da det ble satt opp. Mattilsynet har fått oppgitt at vedlikeholdskostnadene er om lag 2 mill dkr per år.

Grensen mellom Norge og Sverige er lang, og det vil være umulig å sperre av helt. Men som et minimum mener Mattilsynet det bør utredes om gjerder på steder hvor det er kjent at villsvin krysser grensen, kan ha effekt. For eksempel i området Østfold (Aremark og Halden), mot Sverige. Det forutsettes at vi da får kunnskap om hvor villsvin sannsynligvis vil krysse grensen mellom Norge og Sverige.

Vi er kjent med at det fremdeles vil være flere steder hvor villsvin kan komme til Norge via vann eller veistrekninger, men på bakgrunn av andre lands erfaringer med bruk av gjerder, mener Mattilsynet at et slikt tiltak likevel bør utredes i Norge. Krysning av grensen via vei kan forhindres ved å sette opp ferister ved grenseovergangene.

Gjerder benyttes også i mange land under bekjempelsen av afrikansk svinepest. I Tsjekkia har gjerder blitt brukt for å forhindre at villsvin med afrikansk svinepest har spredt seg til andre områder av landet, noe som har bidratt til en vellykket bekjempelse av sykdommen. I Sverige er oppsett av gjerder en viktig del av bekjempelsen mot afrikansk svinepest hos villsvin i sonen.

4.3 Bilateralt samarbeid med Sverige

Det er så langt ikke etablert noen formelle samarbeidsrelasjoner til Sverige i forhold til forekomsten av villsvin inn mot vår felles grense. Den formelle status til arten er ulik i våre to land, men grunneiers enerett til jakt er lik i begge land. En felles forvaltningspraksis er lite sannsynlig å få på plass, men en bør arbeide for utvikling av systemer for utveksling av data om forekomst. Landbruks- og matministerens initiativ til et felles nordisk samarbeid om villsvin kan bidra til at det oppnås bedre forståelse for forskjellene i mål for forvaltning/handling. Det kan i tillegg legges bedre til rette for norsk bidrag til jakt på svensk side ettersom bestanden i Norge er forventet minimert, og dersom interessen for villsvinjakt er så stor som antatt.

5. Tiltak for forebygging og bekjempelse av afrikansk svinepest

5.1 Anskaffelse av mobilt forbrenningsanlegg for viltkadavre

Et mobilt destruksjonsanlegg vil være svært nyttig ved utbrudd av afrikansk svinepest. Det kan også brukes ved andre alvorlige smittsomme dyresykdommer der det er mindre mengder kadaver som skal destrueres, for eksempel ved miltbrannutbrudd og mindre utbrudd av fugleinfluensa.

Ved et utbrudd av afrikansk svinepest i villsvinpopulasjonen i Norge vil det over lang tid være behov for destruksjon av villsvinkadavre som oppdages ved søk i terrenget. En stor del av disse kadavrene vil være dyr som er døde av afrikansk svinepest. Det kan også bli behov for å felle og destruere villsvin før det kommer utbrudd i et område, f.eks. ved utbrudd i Sverige nær grensen til Norge eller dersom det blir aktuelt med statlig organisert jakt for å ta ut de siste dyrene i Norge.

Biosirk Norge AS har varslet at de ikke ønsker å ta imot kadaver som er emballert, da emballasje ikke kan inngå i destruksjonsprosessen. Dersom fugl/ vilt må emballeres av smittehensyn, må kadavrene behandles på annen måte enn å sende dem til Biosirk.

I Sverige er det til nå funnet over 60 smittede kadavre i den smittede sonen. Kadavre som finnes i terrenget er oftest mer eller mindre i oppløsning, og må emballeres før de fraktes fram til vei, for ikke å spre smitte. Svenskene benytter en mobil dieseldrevet destruksjonsovn av typen Hurikan til

destruksjon av villsvin som blir funnet døde i den smittede sonen. Dette bidrar til at man ikke trenger å frakte kadaver med smitte over lengre avstander til et godkjent destruksjonsanlegg.

Et alternativ til mobilt forbrenningsanlegg er brenning av kadaver i felt. Dette er ikke effektivt, da et voksent villsvin må brennes 8 timer, og kadavrene bør brennes fortløpende etter hvert som de samles inn. Et annet alternativ er nedgraving. Dette mener vi er en dårlig løsning, da afrikansk svinepestvirus holder seg smittefarlig lenge i nedgravd biologisk materiale. Nedgraving og lokal brenning av kadavre vil normalt sett kreve tillatelse etter forurensningsloven fra Miljødirektoratet.

Mattilsynet har fått et pristilbud på et mobilt forbrenningsanlegg. Anslått pris er 1,8 -2,0 millioner kroner for enhetene beskrevet i vedlegget [Hurikan 300 forbrenningsovn](#). En investering i slikt utstyr vil innebære en engangskostnad for selve innkjøpet i tillegg til en årlig driftskostnad. Et eventuelt krav om avgassrensing på et slikt anlegg vil øke kostnaden. Vi vil innhente mer informasjon fra Sverige om den totale kostnaden for dette, men grunnet situasjonen i Sverige er det ikke prioritert å gjøre dette nå. Det kan også vurderes en offentlig/privat løsning hvor det offentlige anskaffer og produksjonsdyrnæringen eier og drifter et slikt mobilt destruksjonsanlegg, men der Mattilsynet har prioritert tilgang til bruk i bekjempesarbeidet ved en hendelse. Dette må imidlertid utredes nærmere med tanke på hvordan en slik løsning kan fungere.

Et viktig spørsmål er hvem som skal drifte et slikt anlegg og forflytte det ved behov. Det er nødvendig at noen som har kompetanse kan stå for å drifte og vedlikeholde. Det bør testbrennes et par ganger i året, både for å opprettholde kompetanse og for å kontrollere at utstyret fungerer. Mattilsynet foreslår at dette er en oppgave som tillegges den samlede næringen som dermed også kan bruke anlegget i andre sammenhenger der dyr ønskes destruert lokalt. Det er også aktuelt å høre med Biosirk Norge AS om de kan drifte et slikt anlegg.

5.2 Hindre kontakt og smitteoverføring mellom villsvin og tamsvin

Villsvin kan smitte tamme griser i Norge med afrikansk svinepest. Et viktig forebyggende tiltak er å hindre direkte og indirekte kontakt mellom villsvin og tamsvin ved å pålegge villsvinsikkert gjerde rundt utegående tamsvin.

Forslag til tiltak er å innføre krav om villsvinsikre gjerder for de som har svin utendørs i områder der det også finnes villsvin i Norge. Både dyrevelferdsloven og forskrift om hold av svin pålegger dyreholder å sikre at dyr blir beskyttet mot sykdom og smitte. Mattilsynet har i dag hjemmel i forskrift om hold av svin til å pålegge driftsansvarlige å sette opp villsvinsikre gjerder for å beskytte dyrene mot helsefare. Mattilsynet foreslår i tillegg at vi innfører et spesifikt krav om villsvinsikre gjerder der det finnes villsvin i Norge. Dette kan hjemles i kapittel VII, som ny § 32a i dyrehelseforskriften.

Dette tiltaket vil medføre økte kostnader for svineprodusenter som holder dyr utendørs i de aktuelle områdene, men det vil være en ekstra sikring i forhold til overføring av smitte generelt fra villsvin i nærområdet. Det er vanskelig å beregne de totale kostnadene for dette tiltaket, da vi ikke har oversikt over hvor mange svineholdere som ønsker å ha dyrene sine ute og hvor store områder de vil ha behov for å gjerde inn. Ved endring av forskriften vil vi måtte gjøre en konsekvensvurdering. En

tilskuddsordning for de svineprodusentene som er berørt vil kunne sikre at tiltaket blir gjennomført samtidig som dyrevelferden ivaretas ved at dyrene kan være ute.

5.3 Sikring av avfallsplasser

Mattilsynet foreslår at regelverket for sikring av avfallsplasser endres slik at det blir krav om bedre sikring, for å hindre at ville dyr kan komme i kontakt med smittefarlig avfall.

Regelverket for sikring av avfallsplasser med hensyn til smitte er fragmentert. Mattilsynet fører tilsyn med anlegg som håndterer animalske biprodukter. For slike anlegg gjelder Animaliebiproduktforskriften.

For komposteringsanlegg gjelder i tillegg Forordning nr. 142/2011. Dette regelverket har ikke konkrete krav til inngjerding, men sier at det skal beskyttes mot smitte til andre dyr. Tilsyn med håndtering av annet avfall er omtalt i forurensingsloven. Ansvar for forvaltningen av mye av dette regelverket ligger til statsforvalterne og kommunene.

- Fôring med infisert matavfall er den viktigste årsaken til spredning av afrikansk svinepest til nye land.
- Afrikansk svinepestvirus er svært motstandsdyktig. Det kan overleve 300 dager i spekeemat, og minst 1000 dager i fryst kjøtt.
- Avfall som inneholder kjøtt, bein eller andre rester av infiserte dyr, som blir kastet i naturen eller gitt til dyr, kan overføre smitte.

Mattilsynet har undersøkt om avfallsanlegg, omlastingsplasser for avfall, biogassanlegg og andre anlegg hvor det lagres avfall fra husholdninger, er godt nok sikret mot at dyr kan komme seg inn på anlegget og spise fra avfallet. På noen anlegg foregår lagring og behandling av avfall i en totalt lukket prosess. Andre steder er det god inngjerding, men med noe tilgang for fugl, rotter og mus. Men vi har også fått tilbakemelding om steder hvor det er observert at villsvin har vært inne på anleggene.

Mattilsynet har oppfordret Statsforvalterne og kommunene til å gå gjennom sikringen av steder hvor avfall oppbevares, omlastes eller behandles. Akkurat nå gjelder det afrikansk svinepest, og at vi klarer å forhindre at smitten etablerer seg i Norge. Men denne problemstillingen er også aktuell for andre sykdommer, for eksempel avfall som kan inneholde munn- og klauvsjukevirus, som kan smitte til alle klauvdyr.

5.4 Sikring og tømming av avfallsdunker

Det er viktig å sikre søppelkasser på rasteplasser, campingplasser, gatekjøkken o.l. i områder med villsvin. Et annet viktig tiltak er å sikre at søppelkassene tømmes ofte, slik at det hele tiden er god plass til avfall.

Villsvin trekker mot områder hvor det er enkelt å skaffe mat. Villsvin kan lett velte en søppelkasse og få tilgang til innholdet dersom det ikke er sikret. Statens Vegvesen har, etter en oppfordring fra Mattilsynet, bekreftet at de vil gjennomgå tømmingsrutiner for egne avfallsdunker, i tråd med avtaler med underleverandører. Tømming av renovasjonspunktene utføres i all hovedsak av Vegvesenets driftsentreprenør Mesta AS.

Det er ukjent for Mattilsynet hvor mye det vil koste å bytte ut søppelkasser på aktuelle rasteplasser der villsvin ferdes/oppholder seg. Antall dunker det vil være behov for, pris på disse, frekvens på tømming og avklaring av ansvar for dette må utredes videre.

6. Kommunikasjon/informasjon/kursing

Villsvin er et tema med mange, og til dels motstridende, interesser. God dialog mellom alle involverte parter og enhetlig kommunikasjon fra myndighetene er nødvendig for at handlingsplanen skal bli vellykket. Informasjonen skal være tilpasset brukerens behov. Vi ønsker å bruke allerede etablerte informasjonskanaler, som sosiale medier, nyhetsbrev og nettsider hos forvaltningen, næringen og interesseorganisasjoner.

Det vil bli utarbeidet en egen kommunikasjonsplan med kartlegging av berørte parter og foreslåtte tiltak.

Det er sentralt at det skapes en forståelse for nødvendigheten av tiltakene. Vi vil derfor foreslå egne kommunikasjonskampanjer rettet mot de viktigste målgruppene.

7. Anbefalte tiltak og virkemidler

I vedlagt tabell følger de tiltak og virkemidler som foreslås i oppfølgingen av handlingsplanen. Flere at tiltakene er allerede iverksatt og de er listet opp i tabell 1. I tabell 2 er de nye, foreslåtte tiltakene listet opp. Flere at tiltakene trenger en grundigere vurdering og beskrivelse før de kan iverksettes, og er beskrevet i tabell 3.

Tiltakene og effekten av disse må evalueres jevnlig, fortrinnsvis hvert halvår.

Tiltakene er prioritert som 1, 2 og 3, der tiltak med prioritering 1 er tiltak som vi mener må prioriteres høyt og/eller videreføres.

Tiltak som er omtalt i dokumentet, men ikke i tabellen, foreslås ikke gjennomført i denne omgang.

Når det gjelder de samfunnsøkonomiske konsekvenser av anbefalte tiltak og virkemidler, viser vi til kap. 7 i opprinnelige handlingsplan. Det har innenfor tidsrammen av dette oppdraget ikke vært mulig å gjøre oppdaterte samfunnsøkonomiske vurderinger.

8. Evaluering av tiltakene i oppdatert handlingsplan

Handlingsplanen gjelder for 2020-2024. I løpet av 2024 bør det lages en ny plan for oppfølging av denne planen.

Nå som målet er å utrydde villsvin fra Norge, trenger vi fortløpende å evaluere tiltakene vi innfører for å se om de har effekt på målet. Det er viktig å få en god løpende oversikt over antall og geografisk utbredelse av villsvin i Norge. Først da kan vi vurdere effekten av tiltakene som settes inn for å utrydde bestanden.

VKM-rapporten angir et tidsvindu på 3-5 år hvor det er mulig å iverksette tiltak for å hindre ytterligere spredning og redusere forekomsten av villsvin. Mattilsynet vurderer at vi må redusere bestanden raskt nå de nærmeste to årene om vi skal ha mulighet til å nå målet om utryddelse.

9. Referanser

Bestandsovervåking av villsvin – Status og forslag til overvåkingsmetodikk. NINA Rapport 2101. Odden, J., Thorsen, N.H., Rolandsen, C.M, Rivrud, I.M., Kindberg, J. & Rosvold, J. 2022

Bestandsovervåking av villsvin – Status 2022. NINA Rapport 2293. Odden, J., Thorsen, N.H., Bahlk, S. Rolandsen, C.M, Rivrud, I.M. & Rosvold, J. 2023